

קבלת שבת

שנה שמונה עשרה - עלון דו שבועי

בסיעתא דשמיא, כ"ב בתמוז התשפ"ה. שבת מברכין

העלון טעון גניזה ■ אין לקרוא בשעת התפילה!

ניתן לקבל את העלון במייל KSHABAT@INN.CO.IL
הערות והארות, תרומות ובקשות להפצת העלון יתקבלו
בברכה בטל': 052-7620219.

פרשת פנחס

"פִּינֶחָס בֶּן אֱלִעֶזֶר בֶּן אֶהֱרֹן הִפְחִין יְהִישִׁב אֶת חֲמַתִּי" (כה, יא).

מובא במדרש (במדבר רבה, פרשה כא): "אמר הקב"ה: בדין הוא שיטול שכרו. וכבר תמחו רבים על לשון המדרש, שהרי באמת מן הדין לא מגיע לאדם שום שכר על קיום המצוות, וכמאמר חז"ל (ויק"ר, פר' כז): "רוח הקודש אומרת: 'מי הקדימני ואשלם?' - מי קילס לפני עד שלא נתתי לו נשמה? מי מל בנו לשמי עד שלא נתתי לו בן זכר? מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג? וכו'". ומצינו עוד בקידושין (לט:): "שכר מצוות בהאי עלמא ליכא?"

ביאור נפלא על כך, אמר הגאון רבי חיים צבי מאנהיימר זצ"ל (הובא בספר 'אשי ישראל', שחיבר תלמידו): רבי יוסף אלבו זצ"ל, בעל ה'עיקרים' חוקר: אם השכר עבור עשיית המצוות הוא מן הדין, אם כן למה מגיע עונש אם לא מקיימים את המצוות, והלא לעולם לא יוכלו להיות מעלה וחסידות בענין אחד, למשל: אם אחד יודע לנגן בכינור, הרי זו מעלה, וממילא אם אחד אינו יודע לנגן בכינור - לא יוכל הדבר להיחשב כחסידות, וכך גם קיום לענייננו: אם קיום המצוות הוא מעלה, ועל כן מגיע עבורו שכר, איך יתכן שאי-קיומם הוא חיסרון ונענשים עליו? נוכל לשאול גם להיפך: אם העונש הוא מן הדין, משום שאי-קיום המצוות הוא חיסרון, אם כן למה מגיע שכר על קיומם?

והוא תירץ, שבאמת העונש הוא מן הדין, כי אי קיום המצוות הוא חיסרון, ומה שהקב"ה נותן שכר טוב עבור קיום המצוות - אין זה מן הדין, אלא בחסדי הקב"ה שברוב טובו מתחסד לתת לנו שכר אף שאין זה מגיע לנו מעיקר הדין. לאור זאת, פירש הגאון הנ"ל באופן נפלא את הפסוק (תהלים סב, יב): "אחת דיבר אלוקים, שנים זו שמעתי כי עוז לאלוקים, ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו", וכך ביאור הפסוק: "אחת דיבר אלוקים" - שציווה לנו לשמור את המצוות, "שנים זו שמעתי" - שאם מקיימים את המצוות, הקב"ה נותן עליהם שכר, ואם עוברים עליהם נענשים, ולכאורה קשה: איך יוכלו שניהם להיות יחד בענין אחד, כפי שהקשינו?

על כך מתרץ הפסוק שבאמת "כי עוז לאלוקים", כלומר: העונש לעוברים על המצוות הוא מן הדין, ומה שנותן שכר למקיימי המוות, הוא מצד החסד: "ולך ה' החסד - כי אתה תשלם לאיש כמעשהו".

אולם, כל זה הוא רק במצוות שחייבים לעשות, אבל בענין בוועל ארמית, הלא אם אדם בא לשאול בבית הדין האם להורגו, לא היו פוסקים לו שחייב להורגו, כי רק קנאים פוגעים בו, ואם כן לא היה פנחס מחוייב מצד הדין, וממילא השכר מגיע לו מצד הדין ולא מצד החסד, ומשום כך אמר הקב"ה: "פנחס בן אלעזר וגו' בקנאו את קנאתי" שעשה את מעשהו רק מצד קנאים פוגעים בו, ולא מצד הדין, ומכיון שכך הרי "בדין הוא שיטול שכרו!"

ודברי פי חכם חן! (כמוצא שלל רב)

"אֲבִינוּ מֵת בְּמַדְבָּר וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנוֹעֲדִים עַל ה' בְּעֵדַת קָרַח כִּי בְּחִטָּאוֹ מֵת וּבְנִים לֹא הָיוּ לוֹ. וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי ה'." (כז, ג-ה).

שאל הרה"ק החידושי הרי"ם ז"ע, מה נפקא מינה בזה שאמרו ש'הוא לא היה בעדת קורח'?

ועוד צריך להבין, למה הקריב משה את משפטן לפני ה'?

ותירץ, שבנות צלפחד חשבו שאולי יוכלו להחניף למשה בכך שיאמרו לו 'אבינו מת במדבר והוא לא היה... בעדת קורח', והיינו שהוא כן רצה שאהרן יהיה הכהן גדול והיה נגד קורח, אלא ש'בחטאו מת'. וכששמע משה רבינו את דבריהן החליט לא להורות דין זה כי אולי חס ושלום יהיה חשש קטן של גניעה של חנופה, לכן מיד 'ויקרב משה את משפטן לפני ה'.

מובא בספר 'אוצר חיים': אל רבה של טרנופול, רבי יוסף באב"ד זצ"ל, בעל מנחת-חינוך, באו שני בעלי בתים לדין תורה. אחד מבעלי הדין אמר, תוך כדי הבעת טענותיו, "אני הכרתי את אביו של רבינו, זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל, אשר היה המסדר קידושין שלי בחתונתי".

פנה הרב מיד אל הצד שכנגד ושאל אותו, "האם גם אצלך היה אדוני אבי ז"ל המסדר קידושין?" ענהו הלה, "אני יליד לבוב, והתיישבתי בטרנופול רק לפני כמה שנים, כך שלא זכיתי שהוא יסדר לי קידושין".

ענה הרב, "אם כך אני פסול מלדון בדינכם, שמא תהיה דעתי נוטה לצד זה שהיה מכר של בית אבא; כמו שמצינו אצל משה רבינו שלא הודקק לדון את דינם של בנות צלפחד לאחר שאמרו שאביהם לא היה בתוך עדת קורח".

(ילקוט מאיש לרעהו, מאת הרב יצחק שקופ)

"וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה קַח לָךְ אֶת יְהוֹשֻׁעַ... וְנָתַתָּה מִהוֹדָךְ עָלָיו לְמַעַן**יִשְׁמָעוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (כז, יח-כ).**

הגמרא בבבא בתרא (דף עה.) דורשת: "מהוודך ולא כל הודך, זקנים שבאותו דור אמרו, פני משה כחמה, פני יהושע כפני הלבנה, אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה".

ונשאלת השאלה: ומה בושה ומה כלימה היתה לזקנים?

אלא הסביר הרה"ק מקוצק זי"ע, שאין זה מדברי הזקנים שבדור, אלא קטע זה, אלו הם דברי חז"ל שאומרים על כך: אוי לאותה בושה, שחסידיים מודדים את הרבי...

ובאותו ענין הסביר מרן הבן איש חי זי"ע את דברי הגמרא בעירובין (מג:): הרוצה לידע כמה גבהו של דקל - כיצד יעשה? ימדוד קודם את קומתו של עצמו, ואת צילו של עצמו, וכך יראה מה היחס בין הצל לבין הקומה האמיתית. וכך למשל, כשהשמש נוטה למערב, הצל המוטל מזרחה ארוך יותר מהאדם, וכאשר קומת האדם מטר שבעים סנטימטרים, ומידת הצל היא שלושה מטרים וארבעה סנטימטרים, הוי אומר שמידת הצל כפולה ממידת המציאות. ואם כן, אם צילו של הדקל נמשך לאורך כעשרים מטרים, נמצא שגובהו של הדקל הוא עשרה מטרים.

ולכאורה - **שאל על כך הגאון בעל הבן איש חי זי"ע בספרו "בן יהודע"**, וכי לצורך הדברים הללו ערך רב אשי את הש"ס - כדי שנדע למדוד את גובהו של הדקל?

אלא ההסבר הוא כך: אין הכוונה בדברי הגמרא הללו לגובהו של הדקל כפשוטו, אלא הכוונה היא לצדיק, והקשר בין הדברים הוא פשוט ומובן, שהרי נאמר "צדיק כתמר יפרח" (תהילים צב, יג).

ולמה צריכים אנו לדעת למדוד את גדלותם של צדיקים? מפני שבאים אנשים ואומרים: האם הרב הזה צדיק בכלל? וכי זה נחשב לגדול הדור? הלא זכורים לנו גדולי הדור הקודם, הם באמת היו גדולים וצדיקים, ואילו אלה של היום...

לסווג הטענה הזאת מתייחסים דברי הגמרא, וכך עונים לה: הרוצה למדוד גובהו של דקל, כלומר את גובהו של הצדיק, שלא ישווה אותו לענקי הדורות הקודמים, אלא ימדוד קודם כל את קומת עצמו ואת הצל של עצמו, הוי אומר את המעשים טובים שלך, ובאופן יחסי אליך תמדוד גם את הצדיק, ואז באמת תראה עד כמה הוא גדול באמת!

"וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמֵדְהוּ... וַיִּסְמְךָ אֶת**יְדֵיו עָלָיו" (כז, כב-כג).**

מפרש רש"י: "ויסמך את ידיו - בעין יפה יותר ויותר ממה שנצטווה, שהקב"ה אמר לו 'וסמכת את ידך', והוא עשה בשתי ידיו, ועשאו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה".

מה כוונת רש"י במה שכתב שמשה עשאו ליהושע "ככלי מלא וגדוש", והיכן נרמז ענין זה בתורה?

חידוש נפלא על כך כתב הגאון רבי יוסף שטיינהרט, אב"ד פיורדא זצ"ל (מגדולי דורו לפני כמאתיים וחמישים שנה):

בסוף פרשת וזאת הברכה, לאחר שהתורה מספרת על פטירתו של משה רבינו, נאמר (דברים לד, ט-ט): ויתמו ימי בכי אבל משה ויהושע בן נון מלא רוח חכמה כי סמך משה את ידו עליו. סמיכה זו, היא-היא הסמיכה המוזכרת בפסוק שלפנינו. אולם לרש"י היתה קושיא גדולה: איך יתכן לומר שיהושע בן נון היה מלא רוח חכמה לאחר פטירת משה, והלא ידוע מה שאמרו חז"ל (תמורה טו:), ששלושת אלפים הלכות נשתכחו בימי אבלו של משה, ואם כן יהושע לא יכול היה להיות מלא, בשעה שחסר לו שלושת אלפי הלכות?

כדי ליישב זאת, הקדים רש"י וביאר כבר כאן, שעל ידי שמשה סמך את שתי ידיו עליו, עשאו ככלי מלא וגדוש, ונמצא שעל ידי שכחת שלושת אלפי ההלכות לא נחסר ממנו אלא הגדוש, ועדיין נשאר מלא...

(כמוצא שלל רב)

העלון מוקדש לשחרורם במהרה של כל השבויים בריאים ושלמים, לרפואת כל הפצועים, להצלחת וישועות כל אנשי הבטחון ועם ישראל בכל מקום שהם.

שבת שלום ומבורך

אוריאל היה יוצא דופן בשיעור היומי של הדף היומי.

כבר כמה שנים אני מגיע בשבע בערב לבית הכנסת השכונתי, סביבי מתקבצים אנשים מבוגרים, רובם בפנסיה, יהודים טובים שבערב מגיעים ללמוד את שיעור הדף היומי שלנו.

השיעור שלנו זוכה לאכלס יהודים מכל הסוגים והעדות, באחדות מופלאה. חסידים, ליטאים, ספרדים. הדבר היחיד ששווה ביניהם, הוא שכולם רוצים ללמוד ביחד את הדף היומי. הם לומדים, ובעבורי זו שעה של עונג אמיתי. לשבת יחד עם תלמידי חכמים מבוגרים שיודעים דבר או שניים בלימוד, ובלי ספק מחכימים אותי בכל יום מחדש.

באחד הימים נפתחה הדלת של בית הכנסת, ראש מסוקרן הציץ פנימה. "סליחה, כאן מתקיים שיעור של הדף היומי?" שאל האיש, שנראה לגמרי לא מתאים לנוף. הוא היה גלוי ראש, חילוני לכל דבר. תהיתי מה הוא מחפש כאן, ולמה הוא חושב שהשיעור אמור להתאים לו. אבל אחד המשתתפים כבר אישר במקומי שלומדים כאן שיעור של הדף היומי, ואפילו הוסיף שהוא מוזמן להיכנס. היהודי שעמד בפתח נכנס פנימה, ואחרי כמה שניות שאל נבון אם יש לנו כיפה בשבילו. אמרתי לו שכן, הבאנו לו כיפה, ומישהו הראה לו מה אנחנו לומדים, והוא ישב מכוון את מצחו ומתאמץ.

אחרי שלושת רבעי שעה, כשהשיעור הסתיים, הוא קם, ניגש אלי, לחץ את ידי ויצא מבית הכנסת. השיעור שלנו, כפי שאמרתי, מורכב מאנשים מבוגרים, מכובדים, כאלו שמגיעים ללמוד ולא לשוחח או לרכל חס ושלום. חלק מהם מכירים אחד את השני, אחרים לא מכירים בכלל. בדרך כלל יש לנו את הלומדים הקבועים, יחד עם זאת קורה בהחלט שהדלת נפתחת ומגיעים למקום גם כאלו שעברו, ראו מודעה על שיעור הדף היומי שמתקיים והחליטו לקפוץ ללמוד. אבל אף אחד מהם לא היה דומה למי שהגיע היום במפתיע, ישב לידיו והקשיב בשקדנות. כאמור, השיעור מורכב מיהודים מבוגרים שמגיעים כדי ללמוד, ולכן אחרי שהשיעור הסתיים, והאורח הלך, אף אחד לא חקר אודותיו. יהודי הגיע, רוצה ללמוד דף גמרא, מה יש לשאול?

למחרת, אותו יהודי הגיע שוב. הפעם הוא היה מצויד בכיפה וגם זכר מאתמול איפה אוחזים. הוא פתח את הגמרא, הניף את ידו קלות לשלום וסימן לי להמשיך בשיעור.

המשכתי, משתדל לכבד את היהודי, ששמו התברר כאוריאל, לא לשאול אותו יותר פרטים מכפי שסיפק ולשמוח שהגיע.

הוא הבין היטב את מה שאמרתי, קלט את הלימוד, מרגע לרגע היה נראה לי שאולי הוא תינוק שנשבה

ולעת זקנותו התגעגע למורשת שלו.

באחד הימים ארגנו סעודה לכבוד סיום מסכת "מחר תהיה כאן סעודה", אמר אחד המשתתפים לאוריאל, "אנחנו מביאים אוכל, נוטלים ידיים ועורכים סעודה לכבוד התורה ולכבוד זה שגמרנו מסכת, תבוא- כן?

"כן", חייך אוריאל, "ואתם בוודאי גם מסוקרנים לדעת מה אני עושה כאן. מחר גם אספר לכם קצת על עצמי".

לחמניות, סלטים, מישהו הביא איתו פשטידה, ישבו ביחד ואז אוריאל נכנס. "הבטחתי לכם סיפור", הוא אמר לנו אחרי שנטל ידיים והצטרף אלינו, "אתם בטח מסוקרנים".

כמה מהיושבים הצטחקו קלות, מסתבר שאוריאל הצליח לסקור עוד כמה חוץ ממני. "בטח חשבתם שהייתי פעם חרדי, שעזבתי את דרך התורה והמצוות", אוריאל הפתיע אותי, איך הוא יודע שככה אנחנו חושבים. "אבל", המשיך אוריאל, "המחשבה הזו לא נכונה. אף פעם לא זכיתי להיות חרדי. נולדתי בבית חילוני, אבי היה קיבוצניק וכל שנות ילדותי עברו עלי בקיבוץ. כשהייתי בחור עזבתי את הקיבוץ, עברתי לגור בתל אביב, התקדמתי מאוד בלימודים והתחלתי לעבוד בבנק. הייתי צעיר, מוכשר, התקדמתי בעבודה, עברתי מבנק לבנק, ובאישונו של מנהל למנהל בנק - עבודה שהייתה מושלמת בעבורי ומלאת סיפוק. הרגשתי כמו מישהו שממצה את הכישורים שלו, כמו מישהו שהגיע למקסימום.

באחד הימים ישבתי עם אחד הלקוחות של הבנק שלנו, ויחד ערכנו חשבון. כשסיימנו הוא הסתכל עלי בהערכה ואמר: "יש לך ראש מוכשר, מתאים לך ללמוד תורה".

נפרדנו, כל אחד מאתנו הלך לדרכו, אבל המילים שהוא אמר לי נשארו איתי... תקועות. מה פירוש ללמוד תורה? לימוד תורה מתאים לאנשים מוכשרים? לא עשיתי כלום עם הדברים, מידי פעם נזכרתי בהם, והמשכתי ללמוד.

עברו שנים, יצאתי לפנסיה, והנה יום אחד אני מגיע לכאן, רואה מודעה קטנה שבה כתוב שבבית הכנסת ממול מתקיים שיעור של הדף היומי.

נזכרתי שוב בדבריו של הלקוח, שאמר לי שיש לי ראש טוב ואני מתאים ללימוד גמרא. אולי באמת? שאלתי את עצמי. אולי באמת לימודי הגמרא מתאימים לי? אני יכול לכל הפחות לנסות.

החלטתי להיכנס לבית הכנסת, קיבלתם אותי יפה ובלי לשאול שאלות, אז נשאיתי. נכון שהבנתי מעט מאוד, אבל השיעור גרם לי לחדד את הראש, לחשוב, לשאול את עצמי שאלות, לנסות לפצח את התשובות, דבר שלא עשיתי כבר שנים.

השיעור מצא חן בעיניי, והתלבטתי אם לחזור שוב. מצד אחד אמרתי לעצמי, אתה קשיש כבר, זקן ממש, לא מתאים לך להתחיל עכשיו משהו חדש.

מצד שני חשבתי, שאולי דווקא עכשיו זה הזמן, והמילים האלו של הלקוח הדהדו כל הזמן בותי, היכו בי, הפצירו, טענו שמתאים לי ללמוד גמרא וחבל שאחמין את ההזדמנות.

ככה הגעתי יום ועוד יום, קיבלתם אותי בשמחה, בזרועות פתוחות. אף אחד לא הרים גבה, אף אחד לא שאל שאלות, אבל על השאלות שלי ענו כאן כולם באורך רוח ובסבלנות.

אני מתכוון להמשיך להגיע, סיים אוריאל, ומשהו בעיניו נצץ, "אני נהנה מכל רגע, צדק הלקוח ההוא שטען שיש לי ראש של לימוד".

אני מסתכל עלי, אוריאל מכבד את המקום, מגיע עם בגדים מתאימים וכיפה, את הכיפה הוא מסיר מיד כשהוא יוצא מהשיעור.

אבל גם הנתון הזה משתנה לאט, אוריאל כבר לא ממחר להוריד את הכיפה, ויום אחד הוא מחכה לסיום השיעור, ואומר לי שהם רוצים להתחיל לשמור שבת, הוא ואשתו, ואם אני יכול להדריך אותם.

השלב הבא הוא שמירה על כשרות, הם מפרדים בין בשר לחלב, אני שולח אותם לארגון מוכר שיעור להם ויודריך אותם. אני מזמין את אוריאל ואשתו אלי לשבת, והילדים שמחים איתם כמו עם סבא וסבתא חדשים ומדהימים כמותם.

אשתו של אוריאל מוקסמת גם היא מהדרך החדשה, שמחה לפגוש חברות שעוזרות לה להכשיר את המטבח ואת הבית.

שנה עוברת, אי אפשר להכיר את אוריאל שדפק בדלת בפעם הראשונה בעניינים סקרניים. אוריאל שלא הכיר מילת גמרא. היום אוריאל חבר ותיק בשיעור שלנו, אינו מחמין אפילו לא יום אחד. במשך השנה הזו הוא שינה את הלבוש ואת הבית שלו, אוריאל חובש כיפה, מניח תפילין, שומר שבת וכשרות.

והרבה פעמים אני עוקב אחריו, כשהוא יוצא מהשיעור. חושב לעצמי על הלקוח ההוא, שאמר לו בהשתאות שמתאים לו ללמוד גמרא, אמירה סתמית שנזרקה אי שם, לפני הרבה שנים. הלקוח ההוא בוודאי יצא מהבנק ושכח מהכל, הוא בוודאי לא תיאר לעצמו מה עשו המילים הספורות שזרק, איך הן חלחלו באדמה והביאו עוד זוג יהודים לשמור תורה ומצוות, להתקרב לקדוש ברוך הוא.

אנשים זורעים מילים טובות, וברבות הימים מבלי שידעו אפילו, הם מחלחלים לאיטם, מצמיחים פירות טובים ואילנות יפים. **אשרי מי שזוכה לזרוע מילים טובות בדרכו.**

(מתוך 'מאה ושניים סיפורים' - ח"ד, מאת הרב צבי נקר)

משולחנו של העורך

שילמדו באופן של מתאבק בעפר רגלי הרב.

וכ"כ בשו"ת מקום שמואל (לרבי שמואל ב"ר אלקנה מאלטונה, י"ד שם), והוסיף, שכן מדויק בלשון המשנה בסוטה (שם) 'משמת ר"ג בטל כבוד תורה', דמשמע דמצד כבוד אתינן עליה ולא שהיה חיוב, ולכן התירו אח"כ כשידרה חולשה לעולם. ע"ש. וכן אפשר לדייק מלשון המאירי (מגילה שם), שכ' 'מנהג ראשונים' היה שאף כשהיו עוסקים בתורה וכו'.

וע"ע שם בתו"ט על המשנה (אבות א, א) 'העמידו תלמידים הרבה', שהביא בשם המדרש שמואל, שפירש דנקט לשון עמידה לומר שצריכים ללמוד מעומד כדמצינו בגמ' בסוטה הנ"ל. וכתב התו"ט על דבריו, שאין זה תכלית המכוון, אלא הכונה היא בפשטות שיעמיד הרב את תלמידיו על רגליהם בל ימוטו בהבנת אמיתתה של תורה. ע"כ. והוא לשיטתו.

ומ"מ, כתב השו"ת הקד' (מס' שבועות, פרק נר מצוה, ג), המטריח את עצמו אף בזמניו ללמוד תורה בעמידה כפי כוחו, עליו נאמר (אבות ד, ה) 'המכבד את התורה גופו מכובד'. ובפר' יתרו (דבר חיים, ד) הוסיף עוד, שזוכה לכתר תורה כאילו קיבלה מהר סיני, וז"ל שם: 'מי שרוצה לזכות לכתר תורה כאילו קיבלה עתה מסיני, ילמוד ברית ואימה ויראה, ולא דרך תענוג ובישיבה ובסמיכה, וגם יקדש עצמו מטומאת-קרי ויהיה ידיו נקיות מבלי שיהיו עסקניות ואז קדוש יאמר לו'.

וכן מצינו בגמ' בחולין (נד), שאף בדור האמוראים הראשונים, היו התלמידים הקטנים לומדים מעומד מפי רבותיהם. ע"ש. וכ"כ המהרש"א בשבת (קצ"ח: ד"ה 'וא"ר יוסי, יהא חלקי ממושיב בהמ"ד', ע"ש). וכ"כ רבינו יוסף חיים בבן יהוידע (כתובות קיא סו"א ע"ש בגמ'), שבזמן האמוראים היו חכמים שלמדו מעומד.

וכ"כ הצ"ח (ברכות שם), שלמרות שהתירו ללמוד מיושב, היינו שהיתה להם רשות לעשות כן, מ"מ התלמידים אשר היו בריאים, 'היו מעצמם עושים כבוד לתורה ולומדים מעומד'. והסברה בזה, שגם אם ביטלו את לימוד התורה מעומד, זה רק מחמת החולשה, אך עדיין, מי שיש בכוחו ללמוד, ודאי שיש בכך יותר כבוד-תורה.

חלק ב' ואחרון - בעלון הבא לפר' 'דברים'.

פנינה לשבת
בעיניי הלכה ואגדה

האם יש ענין ללמוד בעמידה? חלק א'

מובא בגמ' במגילה (כא), מימות משה רבנו עד ימות רבן גמליאל היו לומדים תורה אלא מעומד מפני כבוד התורה, ומשמת רבן גמליאל ירדה חולשה לעולם והתחילו ללמוד בישיבה, וזה מה ששינוי (סוטה מט). 'משמת רבן גמליאל בטל כבוד התורה' (נע"ש בהמשך הגמ').

ונחלקו המפרשים לאיזה רבן גמליאל התכוונה הגמ', האם לרבן גמליאל הזקן, או לנכדו - רבן גמליאל דיבנה: רוב ככל המפרשים פירשו, שהכונה לרבן גמליאל הזקן, ויישבו בזה כמה מקומות בש"ס שמצינו שכבר קודם תקופת רבן גמליאל דיבנה למדו בישיבה. וכן כתבו הקרבן נתנאל (על הראש, מגילה ד, ד), המרכבת המשנה (אלפנדארי, הל' ת"ת פ"ד ה"ז), גאון עוזינו החיד"א בברכי" (י"ד רמא, א) ובפתח עינים (ברכות כז: ד"ה עמד), השפ"א (מגילה שם) ועוד. וכן משמע משו"ת התשב"ץ (ח"א, סי' קלו השאלה הרביעית, ע"ש באורך בענין סדר הדורות).

אבל בהגהות יד אברהם (על השו"ע, י"ד שם סק"ג) האריך לדון בענייננו, והוכיח מדברי הר"ן והרשב"א במגילה (שם) ומהמהרש"א (סוטה מט), שר"ג היינו ר"ג דיבנה. וכן הסיק הצ"ח (ברכות שם ע"ש) בסוף דבריו.

ממחלוקת זו עולה נפקא-מינה הלכתית, וכן מחלוקת זו נוגעת ביישוב כמה קושיות, ואכמ"ל.

ומשמע מלשון הגמ', שנקטה 'לא היו למדין תורה אלא מעומד', שעד ימות רבן גמליאל היה אסור ללמוד בישיבה. וכן מוכח מהצ"ח (שם). אולם, מדברי התוס' יום טוב (אבות, א ד) נראה שלא היה בזה איסור, דפירש את המשנה (שם) 'והיו מתאבקים בעפר רגליהם' על התקופה שבין זמנו של משה רבנו ע"ה עד שמת רבן גמליאל, שהיה הרב יושב על הכסא והתלמידים יושבים על הקרקע, שעל תקופה זו מזהיר שיתאבק בעפר רגלי ת"ח [וכע"ז פירשו גם רבינו יונה והרשב"ץ במגן אבות, וכן משמע מאד"ר"ג (א, א) ע"ש]. וכתב ע"ז התו"ט, שאע"פ שעד שמת ר"ג לא למדו אלא מעומד, אין הכונה שאסור ללמוד מעומד אלא הכונה שהיתה בריאות בעולם ויכלו יותר ללמוד מעומד, אך אם קרה וישבו, ע"ז מזהירה המשנה